

Der er fantastisk udsigt over Gudenådalen fra den over 100 meter høje Sukkertoppen i Højlund Skov. Herfra ser man tydeligt, at området er gennemsat af dybe dale, hvor Gudenådalen, Mossø og Salten Langsø ligger.

Geologisk set er det en god begyndelse at starte turen ved Sukkertoppen, for bakken består af lag, der repræsenterer det ældste tidsafsnit af områdets geologiske dannelse. Hist og her har mennesker trådt huller i plantedækket, hvorved man kan se, at bakken består af helt lyst og glimmerholdigt sand. Tag gerne en håndfuld op, så forstår man, hvorfor bakken kaldes Sukkertoppen. Følg skovsporet samme vej tilbage og fortsæt turen langs østsiden af Gudenådalen.

Foto: Lars Jørgen Grønbjerg.

Tag lidt sand i hånden. Det skinner og glimter, som var det sukker.

Gudenådalen er skabt af smeltevand for omkring 15.000 år siden. På dette tidspunkt var isen ved at smelte væk fra Danmark, efter at den i nogle tusinde år havde stået knapt 20 kilometer længere mod vest ved den såkaldte Hovedstilstandslinie. I Mossø og Salten Langsø lå der

store ismasser. Under afsmeltningen af ismasserne sled det strømmende vand så kraftigt i jordoverfladen, at der blev eroderet dybe dale mod både nord og syd.

Mens man går langs den gamle smeltevandsdal, kan man se, at der er flere markante afsatser, der landskabeligt markerer en slags terrasser i Gudenådalen.

Terrasserne angiver forskellige stadier i afsmeltningen af isen og viser, at afsmeltningen ikke er foregået jævnt, men i forskellige tempi. En særlig tydelig terrasse ses mellem Voervadsbro og Fyel, netop hvor rute 461 forløber.

Foto: Lars Jørgen Grønbjerg.

Gudenåens terrasser.

Flere steder langs Gudenåen møder man små lavninger som den, man kan se ved Pinddal Mose. Disse lavninger er skabt af isolerede isklumper eller såkaldt dødis, der har hindret materiale i at blive aflejret i hullerne. Da dødisen omsider smeltede, efterlod den en lavning på stedet. Dødishullerne er ofte vandfyldte eller er senere groet til, så de i dag fremstår som mindre moseområder.

Langs brinken kan man se, at åen flere steder har gravet sig dybt ind i den, så der er opstået en over 10 meter høj skrænt. En lille halv kilometer før man når til Voervadsbro, er der anlagt en sandgrav i østsiden af Gudenådalen. Her kan man se de samme lag, der også opbygger "Sukkertoppen". Sandgraven giver et fint indblik i, hvilke forhold der prægede området i tiden før istiden. Den består af næsten helt rent kvartssand, der er afsat af store flodsyste-mer for omkring 15 millioner år siden. Ser man godt efter, vil man desuden opdage, at kvartssandet skinner og glimter. Det skyldes, at det indeholder mineralet glimmer, hvilket er karakteristisk for denne periodes sandaflejringer. Nogle steder er der i kvartssandet fundet et knapt 1 meter tykt lag af brunkul. Lagene viser, at der er forekommet korte perioder, hvor plantedækket har kunne etablere sig, førend de atter er blevet begravet af mere sand, afsat af nye floder.

Sandforekomsten kan anses som den første tilnærmelse til et egentligt Danmark. Men som følge af bevægelser i jordskorpen i såvel Nordsøen som i det Skandinaviske område, skete der store forskydninger i fordelingen af land og hav. Nordsøen veg mod vest til fordel for en egentlig landdannelse.

Øverst i sandgravene finder man ofte et lag af grus. Det er afsat for blot 15.000 år siden af de store smeltevandsfloder, der blev skabt, da isen omsider smeltede væk fra området og dannede Gudenådalen. Fascinerende at tænke sig, at der imellem lagene er 15 millioner års geologisk historie.

GUDENÅDALEN OG SUKKERTOPPEN VED MOSSØ

Foto: Tove Stockmarr, Midtsønderjyllands Museum.

Kig ind i én af områdets mange sandgrave.

Kulturhistorisk er området omkring Gudenåen berømt fordi der er fundet redskaber fra jægerstenalderen. På Gudenåmuseet kan man se mange af de flotte fund. Men også middelalderen er rigt repræsenteret. Her opførte Benediktinerordenens nonner og munke flere klostre. På den nuværende Gl. Vissingklostergårds plads lå nonneklosteret Vissing Kloster. Og hvor Klostermøllen ligger i dag, byggede munke Voer Kloster. Egnens største og kendteste kloster er dog Cistercienserklostret Øm på nordsiden af Mossø. Klosteret var et stort aktiv for egnen og har haft stort betydning for udviklingen gennem middelalderen. Da Øm Kloster blev nedlagt efter reformationen, gik udviklingen i Gl. Rye næsten i stå.

Allerede i middelalderen udnyttede man vandkraften fra Gudenåen og byggede de såkaldte stampemøller. Munkene havde ved nivellemeter fundet frem til, at der eksisterede et niveauforskel mellem Mossø og den lille Gudensø. De gravede derfor en kanal mellem de to søer for at udnytte faldet til at anlægge en vandmølle.

Møllerne malede korn og bidrog til klædefremstilling. Under industrialiseringen i sidste århundrede tog mølleindustrien rigtigt fat, idet man ombyggede flere vandmøller til industrimøller, der blandt andet blev brugt til produktion af papirmasse.

Gudenådal og Sukkertoppen Se sand så hvidt som sukker

Ser man på et kort over egnen vest for Skanderborg nær Mossø vil øjnene helt sikkert hæfte sig ved det ejendommelige navn "Sukkertoppen". Uvilkårligt får man associationer til sukkerfabrikkerne og deres produkter, og navnet henfører da også til bakkernes indmad, der består af glimtende hvidt sand. Sukkertoppen er en høj næsten kegleformet bakke, der kan fortælle om områdets dannelse, lang tid før istiden satte sit præg på denne del af Danmark. Vil man se nærmere på sandet gøres det bedst ved at besøge en af de nærliggende sandgrave, hvor det graves og udnyttes industrielt. Sukkertoppen ligger tæt ved Gudenådal og Mossø, der er et storslået istidslandskab.

Hvor:

Sukkertoppen ligger nær Mossø godt 15 km vest for Skanderborg.

Koordinater:

56.038681
9.691266

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog, naturvejleder Tove Stockmarr